

42. §.

A községek erdőszámadásait a megye hatóság az erdészeti felügyelők közbenjárásával a politikai hatóságok által vizsgálattatja meg.

HETEDIK CZIKK.

A megye főnnebbi szabályzat mielőbbi életbe léptetésével a politikai hatóságokat bizza meg.

Kirándulás Erdélybe.

Irta Illés Nándor.

(Folytatás).

A Detonáta.

Jókai leírása után ismertem e hegyet s regényes képek látása reményében hagytam el Zalatnát, de a kiritkult, megrongált erdőségek előltek bennem minden fogékonyságot a regényes iránt. Midőn bekanyarodtunk a völgybe, a mely a hegy lábához vezet, még szomorubb lett a kép, mert csak rongyfoszlányait láttam az ősidők dús erdőpalástjának itt ott elszórva sovány szántóföldek között, s midőn szemünkbe tűnt a hegy, meghiusult reményektől kicsalva tört ki belőlem a felkiáltás: ez a Detonáta?!

Csúcsa felé erdős hegyláncz tetejéről két szikla orom mered ki; fehéres szürke színe után mésznek gondoltam: ez oromok a Detonáta bazalt orgonája. A keletnek fekvőt az oláhok Flokoasza a délnyugat felé fekvőt Invukolynak nevezik.

A kép innét szép ugyan, de nem tesz hatalmas benyomást. Nem lehet azonban tagadni, hogy ennek főleg a környezet az oka: az egyiptomi gúlák csak a sík homok pusztának köszönhetik a benyomás nagyszerűségét, melyet az utazóra tesznek; a Tátra hegyláncz látképe a Szepességen páratlan nem csak a roppant hegyecsoport, hanem környezete miatt.

Ha a Gréniczről jövő vándor a Virág völgybe (Blumenthal) lép, honnét pompás kilátás nyílik a valami 2 mértföldre fekvő Tátra hegylánczra, megdöbbenve áll meg: a sik széles völgyből, betöltve az egész háttért, mered ki az óriási hegyláncz felhőkkel küzdő ormaival. A hatás nagyszerű; mert egyszerre lép előnkbe a tárgy imposans nagyszerűségében, s a kilátást nem zárják el előlünk apróbb hegycsoportok.

A Detonátát elfödi környezete; lábainál vagyunk, s még nem látunk semmit. Hozzá kell menni egészen, hogy szemlélhessük pompájában.

A fölmenet a hegyre könnyű, lóháton is megjárható, sőt szekeren is a szikla lábaig.

A szikla alját fenyves veszi körül, nagyrészt lúczfenyő (abies excelsa). Jól esett az erdőhüse a forró nap hevében tett gyaloglás után, s megfeszítém erőmet, mielőbb célhoz jutni. Végre kiléptünk a fák közül: valami puska lövésnyire roppant, ezernyi oszlopból alkotott szikla fal emelkedett szemeink előtt föl a szédítő magasba, valóban mint egy óriási orgona. A talajt számtalan lehullott oszlop töredék fődé halmokra hányva.

Itt szólni nem, csak látni lehetett

Az egyik nyugatnak kiugró oszlopcsoportozat Jókai nevét viseli, emlékére kedves írónk látogatásának.

Felmásztunk a szikla tetejére; a felmászás igen könnyű, nők is, gyermekek is felmehetnek minden veszedelem nélkül.

A déli oldal azonban egy cseppet sem imponál, ott domboru a hegy háta: a helyett azonban gyönyörű kilátás kárpótol: különösen észak felé, hol a távol Bihar, a Muntán, Vulkán, Gölzi, Galyu hegycsúcsok merednek ki az erdős hegytengerből.

Midőn körülnéztem e hirneves szikláról a messze láthatáron, megértettem: mért szereti oly hön az erdélyi bárczes hazáját, mért nincs neki annál szebb, annál kedvesebb?

Szép vagy Erdély! de olyan mint egy bájos hölgy, ki vi-

harban tuskén bokron menekült üldözői elől: arezod, termeted bájos, ruhád tépett, s kebledben indulatok viharzanak.

A Sebes völgye.

A Sebes völgye az erdőszre nézve kevés vonzót bír felmutatni, ha a terségről melyen Szászsebes, Péterfalu és Sebeshely fekszenek a megszükülő völgybe lép, melynek kezdetén Láz fölött egy régi rom maradvány az egyedüli, mely a hajdan regényes korra emlékeztet. Mindkét oldalt meredek szikla lejtők emelkednek, telve csillámpala táblákkal: a tenyészetet ezen csak kecske által megközelíthető oldalakon egyes szét szórt, sarjakkból eredett nyír és nyár bokrok képviselik. Itt ott, a hol még a víz le nem hordta a talajt egyes szőlőkertek, művelés alatt lévő földek, apró falvak vagy szét szórt lakok láthatók. Leginkább élénkíté a tájt a folyamon uszó fa; mert épen vége felé volt az usztatás, midőn arra jártunk.

A Sebes vize mentében fekvő erdőségek csak az újabb időben (a forradalom után) vétettek használat alá, a midőn nem csekély nehézségekkel kellett megküzdeni, hogy e rakonczátlan folyamon lehetségessé tétessék az usztatás.

Az erdőségek messze benn fekszenek a völgyben, s főleg bükk és lúczfenyőből állanak. A bükkfát hasábokban szállítják le tűzifának Szászsebes, Károlyfehérvár és az erdélyi vaspálya számára, a mely evvel fűtteti mozdonyait.

Az erdőségek elélemedett vén állabokból állanak s használatuk elé a legnagyobb akadályokat gördítik a talaj domborlati viszonyai: meredek lejtők, hegyszakadások, s a szorult fővölgy tomboló patakjával, a mely annak fenekét egészen elfoglalja, — mind meg annyi nehézségek, melyekkel a fának vízre hozásánál meg kell küzdeni. Némely helyeken a csuszorák 20—30 ölnyi mélység fölött nyílnak, a hová kell beugrasztani néha több ezerre menő ölfát (egy helyen épen 6000 ölet). Van is ott forgács elég.

A Sebes vize ott, a hol az állam erdőbe ér, két részre szakad: délkeleti ágát Dobrának, a délnyugati Bisztrának nevezik.

Megleptek e nevek; nem vártam a régi rómaiak unokái között egészen tiszta szláv hangzású nevekre találni, s nem tudok menekülni azon gondolattól, a melyben még más hallott román szavak is megerősítenek, hogy a régi Dákok, román atyáinkfiainak ősei, még is valami szláv faj lehettek: vagy tán azelőtt laktak volna szlávok Erdélyt?

A dobrai völgyben láttam az oláh fűrész malmot ős eredeti minőségében: ha Noé, midőn bárkáját építé deszkát használt ahoz, valószínűleg ily művön szeldelte fel fáját. Vasból lehetőleg legkevesebb van rajta: a fűrész penge, a forgatyu s a fogás kerék; — avval vége. A mozgó erő a forgatyról a fűrészkeretére alsó végén meggörbült rúd segítségével vitetik át (lásd 1. ábra). Nem genialis gondolat ez? Hát még a szekér tolása? A keret egy rajta keresztül fekvő rudhoz ütődik; csak úgy kopog: a rúd fel emeltetvén taszító mozgásba hozza a fogas kereket forgató gerendelyt. Még a fogas rúd is, a mely a szekeret tovább viszi fa fogakkal bir, mint azt a malom kereken látjuk; s a szekeret vissza kötél huzza. De van is ám eredmény: 10 másodperc alatt nyolczszor emelkedik a keret, nyolczszor koppan a hozzá ütődő rúd.

A völgyön 8 ily fűrész van, nehéz szolgálatként nehezelve az erdőre; mindenik fűrész 100 tőkét (8—10") kap évente, s fizet bért 5 ftot.

Nem lehet hogy itt az oláhfűrészekről, vagy is inkább vizikerekekről még valamit ne szóljak, mert vannak sokan, kik szeretik azokat pártolni, sőt ki is dicsérni.

Az oláh vizi kerék roppant sebesen forog ugyan, de roppant sok vizet és nagy esést is igényel, a min csekély átmérőjét tekintve nem is lehet csodálkozni, s hogy e hátrányt a szélesség helyre nem pótolhatja, az úgy hiszem kétséget sem szenved. Miután a sebességet transmissió útján szint úgy el le-

het érne; felülesapó jó szerkezetű vizikerék pedig ugyan azon víztömeggel és eséssel az oláh kerék többszörösével hat: véle-
ményem szerint oláhkereket csak ott lenne szabad alkalmazni a
hol tulságos vízbőség áll rendelkezésünkre, és az év egész sza-
kán át nem vagyunk kénytelenek dolgozni. Coburg hercege
polonkai fűrészén pl. ily kerekek voltak alkalmazva, s négy
keret csak tavasszal s ősszel, ha nagyobb volt a víz, dolgoz-
hatott 6 fűrészlappal; most pedig egy felülesapó kerék hajt
egész éven át 18 fűrész lemezt és egy körfűrész.

A dobra völgyágból a Bisztrába a hegyen mentünk át;
utunk épen a tavali vágáson vitt keresztül, a hol az elhasznált
csuszorák és vontató utak (Ziehwege) foglalták el figyelmünket.

A vontató utak kiszítésénél következőleg járnak el: a fa-
mester*) előbb kijelöli az út irányát, melynek mentében né-
hány munkás árkocsát húz. Ezek után több munkás megyen,
a kik az árkocskába vastag rudakat fektetnek, az alsó oldalról
nagyobb biztonság kedvéért ezövekeket vervén hozzájuk meg-
erősítésül. A többi munkás már most felülről a rúd és lejt közt
maradt hézagot kitölti rőzsével s annak felületét ki egyenliti
felülről reákapált földdel. Hogy az utat csak akkor nyújtják
tovább, ha már a körülötte levő fát elszállították, az természetes.

A csuszorák vezetésénél egy pont érdekes volt: igen me-
redék lejtőn jött ugyan is az lefelé s azon kívül egy ponton a
lejt és a meredély (lásd 2-ik ábra a) ugrasztó alkalmazását
tették szükségessé. Miután azonban nem messze az ugrasztó (b)
alatt a völgyelet egyet kanyarodott (c), és pedig szembe az
uszapatak (d) irányával: hogy rövidebb uton lehessen a fát az
uszapatakhoz vezetni a völgyeletet áthidalták (e) a csuszorával,
s hogy a felső ugrasztó (f) az elkanyarodó völgyecskébe ne
hányhassa a fát, gyűjtőgerebet (Rechen) (h) alkalmaztak az

*) Erdélyben a vágásban a kezelést külön személy n. n. famester viszi, míg a
csőszök a védelemmel, az erdővédek pedig illető kerületük felügyeletével vannak el-
foglalva.

ugrási határon. Ez felfogta a kihányt fát, s miután az ilyenkor tele van jéggel fagyva, s ennél fogva jól csuszik, a gereb alatt lévő csuszora váluján át lassan lassan tovább megy.

Fenn a hegyen Muncsielu-Mik nevű erdőhelyen óriási levágott jegenyefenyő törzsét láttuk, a mely 4' magasságban 5' 1" — 5' 3" átmérővel birt. A törzshenger 8° hosszú, s felső végén 3' 7" átmérőjű. Itt 240 évgyűrűt számláltunk meg rajta. Kivülről befelé megszámlálván az évgyűrűket s meg mérvén azok szélességét azt tapasztaltuk hogy a legujabb

100 év alatt nőtt $4\frac{3}{4}$ " sugarában, előbbi

50 " " " $4\frac{1}{2}$ " " "

50 " " " $7\frac{1}{2}$ " " "

25 " " " 3 " "

a többi belső évgyűrűket megmérni nem lehetett, mert lyuk szakadott benne döntés alkalmával.

Ha a legutolsó méretet vesszük fel mérvül, akkor a hiányzó 11 hüvely 88 év alatt nőlhett, a 4 láb magasságra 10 évet révén föl- a fa korát 320 éven túl vehetjük fel.

Kár hogy ez óriás hosszát meg nem mérhettük, mert felső végét ölbe vágták.

E hatalmas fahenger mellett más $4\frac{3}{4}$ láb átmérőjű tuskót mértünk meg.

Kár volt e fát levágni, hadd maradt volna meg emlékeül egy szép hajdannak, a mi annál inkább megtörténhetett volna, miután kivévén bele körül valami csekély korhadó részt az alsó végén, az egész még teljesen egészséges volt. Különben a levágás engedelem nélkül történt; valószínűleg dicsőségnek tartották a favágók levágni ez óriást, a mely dédapjaiknak adott valaha árnyékot s a mely fiatalabb éveiben látta az erdeinkből eltűnt bölényt.

Még följebb haladva tiszta lúczfenyvesekbe jutottunk, a melyeknek fiatal surjányait karó készítésre csenik el a pásztorok. Kedvesen lepett meg itt a hóból kikandikáló crocus.

A bisztrai völgyben ismét csinos erdeilak fogadott vendég-

szerető kebelébe, s még az nap megszemléltük az alatta lévő, most épült vízgyűjtő gátat. A gát magassága $5^{\circ} 30''$, és 10000 köb öl vizet képes felfogni. A telítő patak akkori vízdussága szerint meg telt 24 óra alatt, s a meggyült vízzel 10 óráig árasztá az uszapatakat.

Az uszapatak igen érdekes: a sebesen folyó víz, a nagy esés, és a sziklás partok nem megvetendő akadályok voltak, melyeket le kelle győzni. Az esés okozta hátrány elhárítása igen egyszerű módon vitetett végbe: ugyan is a sziklás meder fenekére vastag törzseket fektettek szükség szerint kisebb nagyobb távolságokban. Ezek a víz által felülről hozott görgetegget, kavicsot felfogták, szintezték a meder fenekét s annak lépcsőzetes alakod adtak. Áradás alkalmával a lépcsőzet okozta vizesés majdnem egészen eltűnik s nem csak hasáb fát lehet usztatni, hanem a tutajok is le mennek. A kiálló kövek miatt azonban a tutajok fara csak gúzszaal van összefogva, még pedig úgy, hogy a gúzs két vége a szélső 3—4 gerendához s azon kívül belül csak a középsők valamelyikéhez van erősítve.

Utazásunkat ezen uszapatak mentében nem mulaszthatom leírni, mert az valóban regényes volt, és sok sajátságosat mutatott.

Valamennyien lóháton voltunk; valánk pedig összesen 21-en s miután csak keskeny ut van, néhol nem csekély fáradsággal vágva a hegyoldalakba, s ennél fogva egy más után kulloghattunk csak, — jó hosszú sort képeznék. Nem lehet lovaglásra kellemebb (?) pályát találni mint ez: egy oldalt a felfelé meredeklő hegy, más oldalt a tátongó mélység, melynek fenekén zug, tomból, tajtékzik a rohanó hegyi patak, melynek szélessége $10—15^{\circ}$. S ha még szembe jövőkkel találkozunk! Még a gyalogosnak is bajos kitérni, hát még ha lóháton jó. Azután van azoknak a hegyi lovaknak egy kedves sajátságuk: nem mennének a világért sem az ut közepén, hanem épen a meredek fölötti párkány a legkedvesebb előttük, s e párkánynak is még szélét választják,

úgy hogy, ha lábuk alatt engedne valahol a talaj — telegráfi sebességgel kellene lónak, lovasnak a tájtétköz habok közé zuhanni. A lezuhanás következménye pedig nem egyszerű megfürdés lenne egyedül, hanem a patak medréből kiálló sziklákon agyonzúzás is.

Lassan lassan csak hozzá törődtem a szédületes járáshoz, fülem hozzá szokott a zúgáshoz, fejem a mélységhez.

Egyszerre azonban hídhoz értünk; és milyen híd! két lovas egyszerre nem mehet rajta át, — beszakadhatna; a hátrább lévő lovas csak akkor lép rá, ha az előtte menő felét meghaladta. Ilyen lehet a símaiak kötél hídja: csak úgy inog az ember alatt.

Végre túlparton valék én is: most kezdődött csak az útnak a java. Előttünk szikla s abba valami 3—4 láb széles út részint vágva, részint faragva; függőleges fal balra — az égig fel, függőleges jobbra — le, le a zajongó tomboló patakig, a mely rohan sziklás medrében, mint a megriadt esikő a pusztán, ha le esapott melléte a villám. A víz gyors folyása, a folytonos zúgás, a szédítő magasság, s az út párkányán való lovaglás, — minél fogva az egyik láb künn függ a levegőben a mélység fölött — elbódítják a fejet; velem főrogni kezdett a világ: a lóról le nem ugorhattam; mert nem volt hová; csak vártam mikor zuhanok le.

Kedves olvasó! ne nevéss cséppét sem, hanem menj oda és próbáld meg s azután nem bánom nevéssünk. Megmásztam a lomniczi csúcsot; az sem kismiska; de ott magam lábán jártam; ha elfogott a szédülés, neki fordultam a sziklának, vártam míg elmúlik, s azután folytattam utamat: itt menni kellett; vitt a ló, s a falhoz való fordulás nem használt, hisz a vízzugása jobban szédít, mint a mélység.

Kényelmetlen, nehéz, veszélyes az út, legalább annak a ki még meg nem szokta; óh de mily vidék! vadnál vadabb, regényesnél regényesebb, és valóban pittoresk.

Ha a festő, kinek esetje nem riad vissza a természet nagyszerűségeitől tárgyat keres, a mely a szemlélő figyelmét lekösse, s a melyen merész sziklacsoporthok grotesk alakjai vetekednek a képzelet legmerészebb teremtségeivel; a hol az árnyak változatai művésziileg domborítják ki az egészet; a melyen változatos lombozat, és színvegyületek vetekednek egymással: az jöjjön ide; itt válogathat.

Ha a költő meg akarja énekelni a természet nagyszerűségeit, az égneek meredő szikla ormokat, a szédítő magasban viharral ölelkező fenyő óriásokat, a fölöttük kóválygó sást, s a mélyben zuhogó folyam tomboló robaját: keresse fel e szikla szorulékot s csak leljen szót kifejezni a mit lát, — bámulni fogja a világ dalát.

Minden kanyarulat új meg új képet tár előnkbe, s a képek vetekednek egymással szépségben, nagyszerűségben festőiségben; a szemlélő nem tudja melyiknek adjon előnyt a másik fölött.

A mily regényes, a mily szép e völgy, oly silány az erdeje; — a szikla halmazok alig közelíthetők meg, a hol pedig megközelíthetők, onnét rég kipusztították a fát az oláhok, most pedig kecske nyájakkal igyekeznek megakadályozni, hogy valamiképen ismét lábra kaphasson a fatenyészet.

(Vége következik.)

A lombfák erdei fenyő általi helyettesítésének befolyása a vízterületre.

(A „Revue des eaux et forêts“ után).

Franciaországban a saint-amand-i községi erdőnek mintegy 750 hektárnyi területén, mely gyenge-lankáson emelkedik a lapály fölé, vizenyős és mocsáros volta miatt csak törpe csenevész tölgy és nyír e erjék nevedtek, daczára annak, hogy az egész erdőség szálerdőképén kezeltetett. — Az 1843. évben megkísértetett az erdei fenyő tenyész-